

KYRKNYTT

TIDNINGEN OM LIVSFRÅGOR OCH KRISTEN TRO FRÅN SVENSKA KYRKAN I KARLSTAD OCH HAMMARÖ

A stylized, abstract illustration of a human face in profile, facing right. The face is composed of various geometric shapes and colors: a yellow face, a blue eye, a red mouth, and a red nose. The face is surrounded by a large, circular, maroon-colored shape with concentric lines. To the left of the face, there are several orange and yellow flowers with yellow centers. The background is black.

Mellan liv

& död

ATEISTEN SOM BLEV PRÄST

Han var vänster, ateist och satt sju år i fängelse

FÖDELSEÅR STYR VÄRDERINGARNA

Möt Marga, 50-talist & Tomas, 90-talist

4
2023

Hurra! Vi är i final

KYRKNYTT ÄR NOMINERAD till 2023 års Publishingpris, en årlig jurybedömd pristävling som premierar lovvärd redaktionell kommunikation i form av filmer, webbplatser, tidningar, böcker etc.

Kyrknytt är en av sex nominerade som gått vidare till final i kategorin Medborgartidningar.

Vill du bli medlem i Svenska kyrkan?

Registrera dig på svenskakyrkan.se/medlem/bli-medlem

Eller ring för hjälp, se kontaktuppgifter nedan.

VILL DU KONTAKTA DIN FÖRSAMLING?

GRAVA:

svenskakyrkan.se/grava
grava.pastorat@svenskakyrkan.se
054-53 62 20

HAMMARÖ:

svenskakyrkan.se/hammaro
hammaro.forsamling@svenskakyrkan.se
054-51 24 00

KARLSTAD:

svenskakyrkan.se/karlstadspastorat
karlstads.pastorat@svenskakyrkan.se
054-14 14 00

Allra käraste Verklighet!
Vi väntar ihärdigt på att ridån ska gå upp så att spelet kan börja. Du väntar med ömhet på att vi ska förstå att det redan pågår här i salongen i våra liv.

Bild: Hans Kvarnström. Följ Dagdroppar på Instagram eller bloggen universitetskyrkankarlstad.blogspot.com om du vill se fler.

ALLHELGONA HAR BLIVIT en av de största svenska högtiderna. Att gå och tända ett ljus på en kyrkogård och att gå in i ett begravningskapell har helt enkelt blivit något som svenskar i allt större utsträckning gör den här tiden på året. Jag tycker det är sunt. Själv brukar jag gå ut på kvällen och titta på alla ljus och marschaller som brinner på kyrkogården. Att känna värmen som strålar från marschallerna är starkt.

Allhelgona har också blivit en högtid när vi får fundera kring vad vi vill med vårt liv, vart vårt fokus ska ligga. Läger jag för mycket tid på mitt jobb? Hur väl underhåller jag mina sociala kontakter med vänner och anhöriga? Vad vill jag med livet? Prioriterar jag rätt saker?

På så sätt har allhelgona också blivit vår största existentiella högtid. En tid när vi får säga med Psaltaren:

*"Lär oss hur få våra dagar är,
då vinner vårt hjärta vishet."*

Psaltaren 90:12

SÖREN DALEVI
biskop i Karlstads stift

läs KYRKNYTT på nätet
svenskakyrkan.se/karlstadspastorat/kyrknytt

KYRKNYTT
Karlstads pastorat
Västra Kyrkogatan 5, 652 24 Karlstad

ansvarig utgivare och redaktör
Cecilia Hardestam 054-14 15 32
cecilia.hardestam@svenskakyrkan.se

redaktionsråd
Louise Albrecht, Marie Lundström och
Helena Söderqvist

grafisk form
Maria K-Back, Whiter Shade

tryck
LÖWEX Trycksaker AB, Växjö
ISSN 2001-6212

Svenska kyrkan

Dag om religion och klimat

Vilken roll har religionerna i klimatomställningen? Är klimatkrisen rentav en andlig fråga?

VILL DU FÖRDJUPA din bild av klimatutmaningarna? Lyssna då KG Hammar, Lena Gemzöe, Ive Brissman, Avit Bhowmik och Jenni Koivisto berättar om klimatpilgrimer, existentiell och andlig omställning, klimatkonferensen COP28 i Dubai med mera.

NÄR: 6/12 9.30-15.00

VAR: Lagerlöfssalen 1 A 305, Karlstads universitet och via zoom-länk

ANMÄLAN senast 30/11 via kau.se/religionsvetenskap/aktuellt/religionsvetenskapens-dag-religion-och-klimat

*”Livet är dyrbart,
ha omsorg om det.
Livet är en rikedom,
bevara den.
Livet är kärlek,
ge dig hän åt den.
Livet är en hemlighet,
upptäck den.
Livet är ett löfte,
låt det gå i uppfyllelse.
Livet är sorg,
övertvinn den.
Livet är en sång,
sjung den!”*

Ur Hymn till livet av
Moder Teresa

Vad vill du tända ett ljus för?

UNDER ALLHELGONAHELGEN tänds tusentals ljus inte bara på kyrkogårdarna utan även i kyrkornas ljusbärare. Ja i vårt land är ljusständning troligen den vanligaste religiösa ritualen, ett uttryck för folklig och allmänmänsklig andlighet.

Vid stora kriser fylls som exempel ljusbärarna runt om i landet snabbt med många tända ljus. Bara i de 13 domkyrkorna tänds varje år cirka 600 000 ljus – och då har Svenska kyrkan dessutom drygt 3 000 andra kyrkor runt om i landet. ●

FOTO: ALEX GIACOMINI/IKON

SE och HÖR

En liten bok om konsten att dö
Ulf Nilsson, Bonnier

Om döendets vardag
Mikaela Luthman, Artos bokförlag

Drömmar inför döden
UR Play

DET HAR BLIVIT LÄTTARE att leva längre, men kanske svårare att dö med värdighet. Därför tipsar vi om de båda böckerna *Om döendets vardag* och *En liten bok om konsten att dö*.

I de anteckningar Ulf Nilsson för, från cancerbeskedet fram till döden tio veckor senare, skriver han som exempel: ”Jag är inte bara människa. Jag tillhör nu det levande, allt levande. Det är en större rikedom.”

Vi vill också lyfta fram dokumentären *Drömmar inför döden* på UR Play. Här skildras betydelsen av drömmar hos patienter i livets slutskede. Patienterna upplever drömmarna som verkliga och får i dem besök av anhöriga, som kommer med tröst, försoning och kärlek. ●

Granskogsfolk och En lockton i ödemarken

David Thurffjell, Nordstedts

I SINA BÅDA intressanta böcker lyfter religionshistoriker David Thurffjell fram naturen som svenskarnas religion och resonerar kring vilken funktion andlighet fyller i våra liv. Vi rekommenderar också hans sommarprogram från 30 juli där han berättar om personliga gränsupplevelser. ●

Nådens språk, Rummet inom dig och Lyckan kommer

Christopher Jamison, Libris

BENEDIKTINERMUNKEN Jamison blev bekant för många genom BBCs tv-program *Klostret* och *Den stora tystnaden*, där han förmedlade andlig insikter på ett lätt-tillgängligt sätt.

Hans tre böcker ger också olika ingångar till hur vi kan erfa och förmedla kärlek, barmhärtighet och nåd i vår stressade och ofta lätt förvirrade kultur. ●

Jordens sång, essäer om Tolkiens tankevärld

John Sjögren, Fri Tanke

I ÅR ÄR DET 50 ÅR SEDAN JRR Tolkien dog. Med sina uppskattade böcker om Ringens brödraskap ville han påminna sina läsare om något som gått förlorat: en förtrollad värld och en förundran över tingens, naturens och livets gåtfullhet.

Har du ännu inte läst trilogin, är det kanske dags? För den som är bekant med skildringen tipsar Kyrknytt om *Jordens sång* där John Sjögren lyfter fram motiven som ger berättelserna deras djup och lockelse: liv och död, tid och minne, människa och maskin. ●

En rak vänster från en boomer. Marga Sandström är en snabb och hårdslände debattör och som äldre har hon engagerat sig ännu mer än när hon var ung. Men det var då, som barn och ung på sjuttioalet, som hennes värderingar grundades.

Födelseåret styr dina värderingar

När Marga Sandström var på väg att bli vuxen på sjuttioalet engagerade hon sig mot kärnkraft och apartheid. Som pensionär är hon fortfarande aktivist, nu mest för ensamkommande från Afghanistan.

– De värderingar vi får mellan 16-24 år behåller vi hela livet, säger generationsforskaren Anders Parment.

Text: Börge Nilsson/EXTRA | Bild: Jocke Lagercrantz

På gymnasiet hade hon ljust rakt hår, rak lugg och en grön fjällrävenjacka med en gul knapp där det stod "Atomkraft? Nej tack".

Marga Sandström är född 1959. Om man får tro generationsforskarna hade hon sina mest formativa år mellan 1975, då hon fyllde 16 år, och 1983, när hon blev 24 år. Och det är den tid som vi blir vuxna i, som sägs bestämma vad vi ska ägna livet åt.

– Det spelar förstås jättestor roll om du växer upp i Vilhelmina eller vid Time Square, om du har vänster- eller högerföräldrar, kommer från en rik familj eller en fattig, och om familjen är generös eller tänker väldigt mycket på sig själv. Men generationsdimensionen är också viktig, för efter 24 års ålder ändrar du inte dina värderingar särskilt mycket, säger Anders Parment, generationsforskare på företagsekonomiska institutionen vid Stockholms universitet.

För Marga var det Folkkampanjen mot kärnkraft som formade hennes värderingar för resten av livet. Både engagemanget i sig och rörelsens uppbyggnad påminner om asylrättsrörelsen där hon är aktiv nu.

Men inget av det var givet när hon som 16-åring lämnade barndomshemmet i Gunnarskog. I Arvika delade hon lägenhet med en tjejkompis från samma by. Efter naturvetenskaplig linje på Solbergagymnasiet blev det en universitetsexamen med kemi som huvudämne vid Göteborgs universitet. Där bodde hon också kollektivt, hyrde hus i Tuve tillsammans med tre kompisar.

I BARNDOMENS GUNNARSKOG var hon granne med en frikyrka och deltog i deras aktiviteter för barn och ungdomar. Som ung engagerade hon sig i enskilda politiska frågor, som kärnkraften och apartheidsystemet i Sydafrika, men inte i partipolitik vilket hon gjort som äldre. Och hon hörde inte till sjuttioalets vänsterrörelse.

Själv tror Marga att många värderingar etableras innan vi fyller 16 år.

– För mig tror jag att det vi lärde oss i söndagskolan har fastnat och funnits kvar hela livet, säger hon.

Det där som fastnade var kärleksbudskapet om alla människors lika värde som hon sjöng i sången Jesus älskar alla barnen, och den gyllene regeln, att allt vad ni vill att andra människor ska göra för er, det ska ni också göra för dem.

Som representant för den efterkrigsgeneration

som också kallas Baby Boomers, ska Marga enligt generationsforskarna vara självsäker, idealistisk och pliktrogen.

Det stämmer, tycker hon. Hon är ingen karriärstjärna men jobbet har varit viktigt. Efter universitetet arbetade hon för läkemedelsindustrin i Mölnådal, sen blev det skogsindustrin i Värmland. När hon gick i pension var hon miljöchef på Stora Enso i Skoghäll.

Och när barn och föräldrar inte behövt henne lika mycket har hon låtit aktivismen blomma ut och faktiskt blivit mer engagerad än hon var som ung.

– 2015 dog min mamma, så när flyktingkrisen kom hade jag tid över.

MARGA SITTER i styrelsen för Världen i Värmland, som stöttar ensamkommande ungdomar. Familjen har varit frivilligt familjehem för en ung kille från Afghanistan, och själv har hon varit mycket aktiv, både i sociala medier och med handfasta aktiviteter.

Förra året nominerades hon till utmärkelsen Årets Sola 2022 för sitt engagemang i Världen i Värmland.

”Hon deltar i debatten och har ständigt nya idéer för att engagera skolor, myndigheter och arbetsplatser för att hitta lösningar på nya pro-

blem. Inget är omöjligt för Marga – hon står alltid upp för människors rättigheter”, hette det i motiveringen.

Marga är glad att hon växte upp innan egoistisk individualism dominerade tidsandan.

– Vi som var unga på sjuttioalet slapp både Yuppieeran och Satsa på dig själv.

DESSA OLIKHETER i tidsandan antas alltså påverka oss mer än vi tror.

– För någon som är född 1959 och håller på med hjälpverksamhet så finns det en sammanhållen idé om hur man skapar ett bra samhälle, säger generationsforskaren Anders Parment.

Margas generation är överens om vad som är bra och dåligt. I dag är åsiktsgapet mycket större.

– Nu är allt fragmenterat. Vi styrs av algoritmer och ser bara sånt som stödjer det vi redan sett, säger han.

Margas generation, född mellan 1946 och 1964, var den första generationen utpräglade tonåringar. Nu är de pensionärer, friskare och rikare än sina föregångare och arbetar gärna högt upp i åren samtidigt som de fortsätter protestera mot krig och orättvisor.

Marga Sandström har ett stort engagemang för flyktingar och hjälper bland annat afghanska vänner att skriva CV.

Generation X, de som är födda mellan 1965 och 1979, är mer präglade av individualism. De anses inte bry sig om andra på samma sätt, inte vara särskilt lojala och ha en mer avslappnad syn på ledarskap.

Marga ser den politiska samtiden utvecklas på motsvarande sätt. Partier som tidigare stod för samma syn på asyl och flyktingskap som hon alltid har gjort, väljer nu en helt annan politik.

– Det gör mig ont. Men jag har inte ändrat mig. Det är omgivningen, de politiska partierna, som har ändrat sig medan jag har stått stilla, säger hon.

HENNES SÖNER David och Tomas är födda 1991 och 1992. De är vad generationsforskarna kallar generation Y (1980-1994) som har sett den snabba digitaliseringen och sägs vilja ha ordning och reda i en snabbt föränderlig värld.

– De har växt upp under de verkliga rekordåren i Sverige, perioden efter 1995. De har haft det väldigt, väldigt bra. Men sen kom pandemin och kriget och särskilt pandemin har varit jobbig för många unga, säger Anders Parment.

David och Tomas har lite olika attityd till studier och arbete.

David är ingenjör, naturvetare som båda sina föräldrar och arbetar på Stora Enso i Skoghäll precis som Marga gjorde.

Tomas är jazztrummis och arbetar med daglig verksamhet inom LSS i Karlstads kommun.

– Det är svårt att försörja sig på improvisationsmusik, säger Tomas Sandström.

I våras flyttade han, hans sambo och deras två-åriga son till Karlstad från Stockholm.

– Jag saknade Värmland. Men flytten berodde mer på att min sambo ville plugga till psykolog och att hon kom in just här.

I gymnasiet gick han musiklinjen på Sundsta i Karlstad. Sen följde fyra år på olika folkhögskolor inriktade på musik.

På Fridhem i Skåne träffade han sin sambo. De flyttade till Stockholm där Tomas spelade i nya konstellationer, samtidigt som han jobbade i psykiatri och inom daglig verksamhet – och dessutom pluggade till undersköterska.

Tomas uppväxt har varit trygg och stabil, både mänskligt och ekonomiskt.

– Jag har haft mycket support hemifrån. Det kan jag verkligen känna tacksamhet för.

Med en genuin medelklassuppväxt har han inte lagt allt för mycket fokus på pengar och försörjning.

– I och med att vi har stabil ekonomi har du

aldrig behövt vara rädd på det sättet, säger mamma Marga.

Själv är hon klassresenär. Pappa arbetade på lokala kraftverk, mamma hemma på deras lilla bondgård.

Tomas har ändå känt av tvånget att lyckas.

– En period i livet hade jag ganska höga krav på mig själv när det gällde musik.

Han klarade att släppa det. Nu kan han lägga tid på att utveckla sin musikaliska konst vid sidan av sitt jobb inom kommunal daglig verksamhet. Och som småbarnsförälder har han gått ner i arbetstid.

– Jag har nytt jobb på Karlstads kommun och är jättenöjd med jobb och lön. Jag har inga chefsambitioner. Här kan jag hålla på tills jag är pensionär, säger Tomas.

Den inställningen, och viljan att arbeta deltid, är vanligare bland de ännu yngre, de som kallas generation Z och föddes mellan 1995 och 2010. Från 2011 och framåt har de fortfarande sina mest formativa år, där de växt upp i en helt digital värld, full av smarta telefoner och dejtingappar som Tinder.

GENERATION Z har sett sina föräldrar jobba hårdare och hårdare för att kunna köpa större hus och större bil och resa längre och längre bort på semester.

– Man kan säga att de gör lite revolt mot föräldrarna. De märkte ju att föräldrarna inte fick mer tid med barnen och såna vill inte de bli. Generation Z vill ha ett lagom stort hus, bara en

bil och spendera mycket tid med barnen, säger Rikard Molander som är forskningschef på analysfirman Kairos Future och specialiserad på ungdomsforskning.

Generation Z sägs ha ett stort socialt patos och kan själva skapa förändring, precis som Greta Thunberg som startade Fridays for Future. Men de lever också med mycket större stress än tidigare generationer.

– Frågar man unga varför de mår dåligt så säger de att det beror på press från skolan. På höga krav och att de är rädda för att misslyckas, säger Rikard Molander.

SJÄLV ÄR HAN UPPVÄXT i Skåre utanför Karlstad. Född 1988 är han lite för gammal för att ha erfarenhet av den nya skolan, men han ser vad ungdomarna svarar i de enkäter som Kairos bygger sina analyser på.

– De känner att om de kör på det här provet så är deras liv över. Så var det inte för tjugo år sen. Men nu har vi reformerat skolsystemet några gånger. I dag kan man inte återhämta sig från ett misslyckat prov. Det kunde man år 2000.

Tjejer och killar hanterar pressen olika. Tjejer lider av kraven och att jämföra sig med andra, men kämpar på. Killar ger i högre grad upp när de känner att kraven är för höga.

– Killarna tar kontroll över situationen genom att misslyckas med flit. De tänker att de ändå inte kommer att komma in på den utbildning de vill och att de aldrig kommer att få ett bra jobb, så varför ska de överhuvudtaget bry sig?

– Det är svårt att försörja sig på improvisationsmusik, säger jazztrummisen Tomas Sandström. Han har utbildat sig till undersköterska och arbetar i veckorna med daglig verksamhet, nu på Karlstads kommun.

I dag har klyftorna ökat och vårt människovärde är hårt knutet till karriär och pengar.

– Och till trygghet, särskilt för unga som inte har så mycket pengar.

Andra tydliga skillnader är att dejtande och sex är mindre viktigt för generation Z.

– Unga värderar livslånga relationer högre. Nu är det mer åtråvärt med långa relationer som man behöver jobba lite på, inte att svajpa runt folk på Tinder.

De slutsatser som forskarna drar från enkäter och intervjuer är grova skisser och gäller förstär inte alla. Men ett bekymmersamt resultat framgår både av Ungdomsbarometern, som digitalt ställt frågor till drygt 16 000 unga mellan 15 och 24 år, och av de undersökningar som Kairos Future gör. Det är att framtidstron sviktar.

I UNGDOMSBAROMETERN TROR 53 procent att deras generation kommer att få det sämre än tidigare generationer. Och i Kairos Futures enkät ser allt fler sitt liv som meningslöst. 2003 tyckte sex procent så. I den mätning som presenterades i år var det 24 procent, var fjärde, och bland män 35 procent, alltså fler än var tredje.

– Men jag känner inte alls så, säger jazzmusikern och undersköterskan Tomas, Margas yngste son.

– Tvärtom känner jag att livet är meningsfullt. Jag tror att det har hjälpt mig att jag har arbetat inom psykiatri i Stockholm i ett par år. Jag har sett elände och sjukdom och det gör det lättare att känna tacksamhet för det lilla. ●

Baby Boomers och X, Y och Z

Generationsforskningen har sitt ursprung i USA och bygger på näringslivets intresse av att sälja till olika åldersgrupper. Anpassad till Sverige ser indelningen ut så här:

- **1946–1964 Baby Boomers**

Efterkrigstidens stora barnkullar. Har alltid ansetts självsäkra och röststarka, nu som pensionärer.

- **1965–1979 Generation X**

Formade av att ha växt upp under en tid av individualism och satsa på dig själv-tänkande.

- **1980–1994 Generation Y**

Sägs uppskatta ordning och reda eftersom de blev vuxna i en tid av snabb förändring.

- **1995–2010 Generation Z**

Greta Thunbergs generation anses ha ett stort socialt patos. En ung generation som fortfarande är formbar.

Richard Magyar bytte elitfotbollens pengar och kändisskap mot en anonym kursbänk. Nu läser han till psykolog och vill hjälpa andra människor att hitta sin plats i livet.

Text: Kristina Lindh

Från fotbollsproffs till psykolog

Förändringens vindar blåser inom idrotten. I en bransch fokuserad prestation och framgång kommer allt fler utövare ut med personliga berättelser om hur livet på insidan kan se ut. Om tvivel och vilsenhet, ångest och självmordstankar.

En av de allra mest frispråkiga är Richard Magyar. Som 15-åring provspelade han för Malmö FF och skrev på för Lunds BK 2006. Efter platser i U21-landslaget, Kalmar FF och Hammarby IF värvades han till den tyska proffsfotbollen 2017.

Fem år senare, efter en återkomst till Sverige och Hammarby, meddelar han att han hoppar av. Karriären som fotbollsspelare är över.

Han var då 31 år.

SKÅLET VAR INGEN HEMLIGHET. Richards bok, *Allt ingen sa*, hade redan nått sina läsare och han hade själv talat öppet i media om hur han ända sedan han var liten burit på ett tungsinne. Rollen som fotbollsspelare skavde. Glädjen sjönk parallellt med en växande känsla av att vara på fel plats. Richard funderade över vem han var, innerst inne.

– Det var en rad händelser, både idrottsmässigt och privat, som gjorde att jag till slut omvärderade min situation och lade ner karriären. Värderingar var en viktig del i processen, alltså frågan om vad livet går ut på.

Sedan två år läser han till psykolog. Tre år återstår av utbildningen. Vardagen utgörs av plugg, umgänge med vänner och familj samt musik. Avståndet till elitidrotten är stort.

– Min livskvalitet är högre nu. I dag trivs jag med mig själv.

Vilken är min väg? Både i och utanför kyrkan ställs frågan. Den är allmänmänsklig och präglar varje ung individ. I kristet sammanhang är den laddad med en mångbottnad föreställning människans uppgift. I samtidskulturen är den färgad av bilden av det goda livet. Ett ideal där yttre framgång och materiell konsumtion ofta är viktiga pusselbitar.

– Jag tror att det hör till människans natur att undra över vad som är ens plats. Det är en del av att lära känna sig själv och hitta vad man trivs med och är bra på. Men det är också lätt att tidigt hamna på en bana som skaver och där tvivlet växer kring om det verkligen är det här jag ska göra.

Inte blir det lättare av en tidsanda som betonar självförverkligande. I alla val förväntas vi manifesteras oss själva. Jobbet är inte bara ett jobb. Det är en identitet.

I synnerhet inom proffsidrotten.

Det är oerhört lätt att som idrottsman eller -kvinna identifiera sig med sin prestation, säger Richard.

– När jag träffade vänners vänner, människor jag aldrig mött, var jag snarare fotbollsspelaren Richard än personen Richard.

Att hoppa av var inte bara ett karriärbytte. Det var att lämna en plats som garanterar pengar, kändisskap och social status.

Redan innan Richard officiellt lämnade fotbollen var han inne i psykologistudierna, ett sammanhang med en annan värdeskala. Få i klassen kände till att han var fotbollsspelare.

– Det är väldigt lätt att införliva samhällets eller omgivningens syn på vad som är viktigt och fint, säger han i dag.

Hans råd till andra som tvivlar över sin plats är att göra processen successiv. Istället för ett plötsligt uppbrott kan det vara bra att under en tid odla andra intressen vid sidan om för att i långsam takt utforska nya sidor av sig själv.

– Jag tror det är bra att liksom sprida sin identitet, säger han.

Richards berättelse är bland mycket annat en berättelse om konsten att sätta ord på sina känslor. Många – i synnerhet män i prestationsinriktade miljöer – har aldrig lärt sig att prata om hur de mår. Richard har konstaterat att många har en så fattig förståelse av sitt känsloliv att de inte ens vet var de ska börja.

– Iakttagelsen är hämtad ur mina personliga erfarenheter, men jag vet att många känner igen sig. Särskilt i branschen där jag varit. Känslor associeras med svaghet och beroende. När man mår dåligt är det därför extremt svårt att identifiera vad man känner eftersom man skolats i en kultur där den inre smärtan ska hållas på avstånd.

Han berättar om en period då han var utåtriktad på ett destruktivt sätt. Richard hade taggarna utåt mot allt som närmade sig. Det tog lång tid innan han förstod att det nog fanns något i botten som han behövde bearbeta. Samtal med en av de närmsta vänner blev nyckeln.

Genom att öppna sig själv fick han vännen att berätta om egna tuffa perioder. Faser som Richard inte hade en aning om, trots att de båda varit vänner medan de pågick.

VILL DU FÖRSTÅ DIG SJÄLV, lyssna på en annan människa, säger Rickard.

Och så tipsar han om att plocka fram en penna.

– Det är bra att skriva ner vad man känner. Anteckna hur du mår. Hur uttrycker sig känslorna i din kropp? Genom orden ger man sitt inre en chans att förstå vad som pågår.

Från mörker till ljus. Så ser kurvan ofta ut när kända människor berättar om sitt liv i medierna. Problemet ligger bakom, svårigheterna är övervunna. Richard skildrar något annat. Tungsinnet är en del av honom. Och den där livs-synen han burit på sedan barnsben, den finns i hög grad kvar.

Alla är olika, säger han. Självtillhör han inte de sprudlande optimisterna. Han är en tänkare. En introvert person som kan tycka att sociala sammanhang är lite jobbiga.

NAMN: Richard Magyar

ÅLDER: 32 år

BOR: I Stockholm, född i Skåne

GÖR: Studerar till psykolog

BAKGRUND: Före detta fotbollsspelare. Har ingått i svenska U21-landslaget och spelat i Hammarby IF liksom i tyska andradivisionen. Engagerad i frågor om psykisk ohälsa. Gav 2021 ut boken "Allt ingen sa".

AKTUELL: Medverkade nyss i Grava kyrka under en samtalskväll om att hantera sig själv och livet i sökandet efter sina drömmar.

FOTO VICTOR TAG RING

– Det finns många sätt att se på livet. Efter åren som fotbollsspelare och vad som för många såg ut som en enda stor dröm, har jag landat i att det finns ett värde i att minska förväntningarna. På något sätt har jag insett att det finns något fint i det kämpiga.

RICHARD SÄGER att hans livsåskådning är mer verklighetsförankrad i dag. Idealen håller för granskning. Paradoxalt nog ger det en form av skydd. Det är den som går genom livet i tron att allt kommer vara underbart som är utsatt. Genom att acceptera smärta som en del av livet faller man inte sönder när motgången är ett faktum, menar Rickard.

Att psykologin blev vägen framåt för Richard beror på flera saker. Dels det klassiska skälet – en vilja att förstå sig själv. Dels ett intresse för hur människor fungerar.

Det handlar också om en önskan att få hjälpa andra.

– Det är en av mina värderingspunkter. Jag vill ägna mig åt ett yrke där jag faktiskt gör skillnad. Sen får vi se exakt på vilket sätt det blir när jag är färdigutbildad.

Du har i många år ägnat dig åt olika former av sökande. Det har aldrig lett dig till tro och religion?

– Nej, faktiskt inte. Mina föräldrar är kristna och vi gick till kyrkan vid högtiderna. Men jag är inte uppväxt nära någon aktiv tro. Jag vet inte varför jag inte sökt mig till andlighet som vuxen. ●

Arvikapräst fyllde landets kyrkogårdar

Ungefär hälften av Sveriges befolkning besöker en kyrkogård under allhelgonahelgen. Tillsammans med miljontals andra svenskar tänds vi ljus och minns de som gått före oss. Men hur gick det egentligen till när allhelgona blev en viktig folklig tradition i Sverige?

Text: Peter Pasalic Östborg | Bild: Julia Martinsson

Det är höst år 1939. I Europa rasar sedan ett par månader ett storkrig, där kontinentens stormakter står mot varandra. Ur radioapparaterna runt om i Sverige hörs en röst:

”... Kärlekens låga skall, förnyad och förökad, flytta från hjärtat, som älskat och dött, in i nya hjärtan. Det är de heligas gemenskap. Visst vill du vara en länk – även du – i den kedjan...”

Rösten tillhör Harald Hallén, kyrkoherde i Arvika, och programmet är det första i vad som ska komma att bli en årlig tradition under mer än 15 år: Radioandakt från kyrkogården i Arvika. Detta i en tid då radions genomslag är enormt.

– Harald hade en väldigt speciell stämma, och ett blommigt språk som jag tror fungerade väldigt bra på den tiden men som kanske skulle framstå som märkligt i dag, säger Klas Nilsson, pensionerad präst i Arvika.

HARALD HALLÉN HAR DUBBLA ROLLER i berättelsen om allhelgona. Genom sina sändningar från kyrkogården berättade han brett och med stort genomslag om ljusständning och om att minnas de döda. Och som socialdemokratisk riksdagsledamot var han ordförande i den utredning som ledde fram till att alla helgons dag blev en ledig helgdag år 1953.

– Sverige går i mitten av 1900-talet från en fragmenterad kultur, där många lokala sedvänjor frodades, till en mer enhetlig kultur med gemensamma traditioner i hela landet, berättar Eva Knuts, etnolog på Göteborgs universitet.

Och en sådan tradition som växer sig allt starkare under andra halvan av 1900-talet är allhelgona, att vi då tänds ljus på kyrkogårdarna och minns de som gått före oss.

– Seden att tända ljus på gravarna vid alla helgons dag slår igenom stort i mitten av seklet. Tidigare var det vanligare att vi besökte gravar och tände ljus under julen. Det var en sån tid då man tänkte på de döda, förklarar Eva.

– I folktron finns ofta vissa tider då portarna till andra världar står öppna, när vi möter spöken, döda och andra varelser. Jul har varit en sån tid och samma sak när hösten blir till vinter, runt allhelgona och halloween.

Just de två sistnämnda högtiderna har kanske ofta setts som två motpoler, att de konkurrerar och försvårar för varandra där den ena är lättisam och glättig och den andra borde få vara mer

stillsam och eftertänksam. Men Eva tror att det snarare är tvärtom, att de vuxit i popularitet tillsammans.

– Jag tror att allhelgona har fått draghjälp av halloween. När fler och fler började uppmärksamma halloween som en kommersiell tradition från Amerika, även om den har europeiska rötter längre tillbaka, kom också en motreaktion där fler kanske ville visa på djupet och seriositeten i allhelgona.

Och hon får medhåll av etnologkollegan Susanne Nylund Skog på Institutet för språk och folkminnen:

– Jag tror att de båda traditionerna kompletterar varandra och samspelar. Halloween för barnen och allhelgona för de vuxna. Det kan ge verktyg att närma sig ämnen som död och saknad på olika sätt. Det blir något för många åldrar att engagera sig i, säger hon.

Susanne nämner några faktorer som måste finnas för att en tradition ska få genomslag, och som allhelgonafirandet uppfyller mycket väl:

- Vi måste ha tid, när alla helgons dag blev ledig dag (på 50-talet var lördagar arbetsdag) får vi den tiden. Numera ligger höstlovet i anslutning till helgen, vilket ger ännu mer ledig tid.

- Skolan behöver aktiveras på något sätt om barnen ska tycka att det är viktigt.

- Starka symboler, till exempel pynt med träd och blommor, dans och parader, eller eld – gör traditionen kraftfull. Det är ett språk som många förstår och känner igen. Ljuslågornas flammande sken på kyrkogården i höstmörkret är en effektfull symbolik.

- Det måste kännas meningsfullt och viktigt för att för förankras i breda folklager.

Dessutom behövs någon form av rytm över året. Högtider och firanden får inte ligga för tätt, men heller inte med för stora mellanrum. Det saknades kanske en stor och folklig tradition på hösten tidigare.

– Vi människor har en grundläggande vilja av att ritualisera vår vardag, vi vill göra saker tillsammans med andra. Det allra viktigaste är ju att det känns meningsfullt och relevant att fira en tradition. Om det inte finns ett behov, då kommer vi inte heller uppmärksamma den, framhåller Susanne.

– Den här traditionen verkar fylla en viktig funktion i vår tid, helt klart.

Runt om i världen, och genom alla tider, har

människor skapat traditioner och sedvänjor kring döden och för att minnas tidigare generationer. För att kollektivt manifesteras djupt personliga känslor och tankar.

– I vår kultur behandlas döden oftast ganska kliniskt, nåt vi helst vill stöka undan. Allhelgona, och även halloween, kan då bli ett tillfälle då vi låter döden, sorg och saknad ta plats och bli närvarande. Det är en tid då det är okej att prata om de här tunga ämnena som vi annars kanske undviker, säger Eva.

Hon betonar också att det till skillnad från många andra högtider finns en enkelhet kring helgen som kan bidra till att firandet slagit igenom folkligt.

– Allhelgona är en ganska kravlös tradition. Den kräver inte att man bjuder hela släkten på kalas och lagar mat i veckor. Alla kan tända ett ljus eller bara besöka en kyrkogård för att betrakta alla tända ljus.

MER ÄN 80 ÅR HAR GÅTT sedan Harald Hallén först berättade för svenska folket om ljusen på kyrkogården i Arvika och det är 70 år sedan alla helgons dag blev en officiell helgdag. Sedan dess har traditionen vuxit och undersökningar tyder på att ungefär hälften av Sveriges befolkning besöker en kyrkogård under allhelgonahelgen nuförtiden. ●

Fakta

Allhelgonahelgen består av:

• ALLA HELGONS DAG

Firas alltid lördagen mellan 31 oktober och 6 november. Det är en dag för att uppmärksamma alla helgon, kända som okända.

• ALLA SJÄLARS DAG

Infaller söndagen efter alla helgons dag. Traditionellt är det den dag då vi minns och hedrar våra döda närstående.

Läs mer på svenskakyrkan.se/allhelgona

Kransens konkurrenter

SÅ HÄR I ALLHELGONATID blir det tydligt att den strikta kransen av granris fått konkurrens.

Numera lägger vi mer personliga ting vid gravstenarna som en liten leksaksbil till det saknade barnet, korta brev, änglar, gosedjur och hjärtan.

Även i kistan läggs privata saker som smycken, verktyg, teckningar och godis. Detta är dock en sed med gamla anor, under järnåldern var som exempel de rikas gravar fyllda med föremål som behövdes på andra sidan och på 1800-talet lät man ibland tobak och brännvin få följa med i kistan – om den döde hade gillat det under sin livstid. Dessutom lades ofta en psalmbok på bröstet. ●

Klaga, gråt och få tröst

JUST NU PÅGÅR en psalmboksrevision och närmare tiotusen förslag på nya psalmer har lämnats in.

Nya psalmer efterlystes särskilt till kris- och katastrofsituationer, men redan i dag finns många psalmer som kan stötta. Här är några:

*"Herre hör min bön,
Herre, hör min bön,
svara mig när jag ropar."*

Psalms 681 (Ps 117:1, J Berthier, Taizé)

*"Väglöst är landet du måste besöka
när du är kallad av sorg att gå ut.
Långt bortom vardagen, arbetet,
rollerna
för att få följa din saknad till slut."*

Psalms 846, Psalmer i 2000-talet (Y Eggehorn, M Bojesen)

*"Om du finns, kom till mig.
Om du finns, finns här.
Fyll min sorg med livet,
du som livet är."*

Psalms 959, Psalmer i 2000-talet (T Boström)

*"Var inte rädd.
Det finns ett hemligt tecken.
Ett namn som skyddar dig nu när
du går..."*

Psalms 256 (Y Eggehorn, L Moberg)

*"Ge mig kraft och ork
i min ensamhet.
Gud hjälp mig leva i sorgen,
När saknaden sliter och drar.
Kom till mig med ljus i mitt mörker.
Ge mening åt tid som är kvar."*

Psalms 842, Psalmer i 2000-talet (K Hesselors-Persson, H Kennemark)

Vem minns du?

UNDER ALLHELGONA minns vi dem som lämnat oss. Om du har svårt att ta dig till en kyrkogård eller kyrka kan du tända ett digitalt ljus på bönewebben: be.svenskakyrkan.se

27 000

27 000 kronor. Så mycket kostar oftast en begravning. Då är inte gravstenen inräknad.

Professionaliserad död

RUNT SEKELSKIFTET 1900 professionaliserades döden då begravningsentreprenörer etablerade sig. Skicket med att den döda kroppen förvarades i hemmet upphörde därmed och istället togs liket till ett mer hygieniskt kylrum. ●

Sorgen inte alltid svart

DET VAR UNDER SENMEDELIDEN svart etablerades som sorgens färg i Västeuropa. Svart tyg var dock dyrt och exklusivt, och långt ifrån alla hade råd med det.

I flera svenska bygder användes den vanliga färgrika folkdräkten även i sorg under 1700- och 1800-talen. På andra orter anlades små dräkt detaljer eller kompletta sorgdräkter.

Sorg kunde även markeras genom att den vanliga klädseln bars slarvigt. ●

Mycket mer än kors i dödsannonserna

FRÅN KORS TILL EN SEMLA – eller en fotboll. Symbolerna i dödsannonser har förändrats radikalt över tid och syftar i dag till att ge en bild av den person som avlidit. ●

Lökar, träd eller krukor?

ATT TA MED NÅGOT från den avlidnes trädgård eller ta hänsyn till vilka växter personen tyckte om kan göra graven ännu mer till en plats att minnas den som har gått bort. Och även om årstiden inte alls är den rätta kommer här några planteringstips:

- Marktäckande växter till exempel murgröna, ormbunke, hosta, hasselört och näva.
- Lökväxter som snödroppar, vilka följs av påskliljor och så småningom ängsblommor.
- Pelargonier eller andra blommor i kruka som placeras på marktäckarna när lökväxterna har vissnat.
- Ett litet träd, exempelvis japansk lönn.

*”Det händer att det är
bara jag, vaktmästaren,
begravnings-
entreprenören och
musikern”*

Ingen familj och inga nära vänner. Den döda ska ändå ha en värdig begravningsceremoni, det är boutredaren och prästen överens om.

– Det är inte ofta, men det händer att det bara är jag, vaktmästaren, begravningsentreprenören och musikern i kapellet, säger prästen Eva-Lott Isaksson.

Text: Annika Lindqvist | Bild: Maria Obed/IKON

Begravningsakten är främst till för de sörjande, sägs det ibland. Men hur blir det om det inte finns någon som stod den döda nära?

Rent praktiskt går det till så att om en människa hittas död är det i första hand polisens uppgift att söka upp anhöriga. Lyckas inte polisen hitta någon, lämnar de över till en boutredare. Samma sak om någon har avlidit på sjukhus. Om ingen anhörig har hört av sig inom en månad kontaktar bårhuset en boutredare, som påbörjar ett detektivarbete.

– Först beställer vi en släktutredning från Värmlandsarkiv. Om en person har flyttat runt kan vi behöva beställa material från flera arkiv i Sverige, och då kan det ta tid, säger Anne-Marie Larsson, som tillsammans med Jessica Sondell är boutredare i Karlstads kommun.

Utredningen görs av flera skäl. Ett juridiskt och ekonomiskt skäl är att söka arvingar till eventuella tillgångar. Ett annat skäl är att besluta kring gravsättning.

– Hittar vi inga släktingar är det vi som beställer begravningen.

PÅ SENARE ÅR har direktbegravningar blivit allt vanligare. I lite drygt tio procent av alla dödsfall i Sverige jordfästs stoftet efter en avliden utan ceremoni.

– Fast om vi inte vet att personen har önskat något annat beställer vi en begravningsakt. Jag är kanske lite gammalmodig, men jag vill att det ska vara en dödsnotis, en annons och en riktig begravning.

– Och om jag vet att det inte kommer någon så brukar jag gå. Man blir lite beklämd om det inte är någon där, säger Anne-Marie.

På samma sätt resonerade Eva-Lott när hon som sjuksköterska arbetade på en palliativ avdelning.

– Två personer från oss brukade följa med till begravningen om det inte fanns anhöriga.

Sen läste sjuksköterskan till präst. I dag har Eva-Lott två begravningar i veckan i kapellen på Rud i Karlstad.

– Det är ytterst sällsynt att det inte finns någon närstående med. Ungefär en gång per år leder jag begravning där bara jag, vaktmästaren, begravningsentreprenören och en musiker deltar.

– Då förhåller jag mig på samma sätt som vid andra begravningar, fast det blir inget personligt griftetal. Istället pratar jag mer övergripande om livet och döden, och om att tillhöra ett större sammanhang, både livets och Guds sammanhang.

Riten har ett värde, som ett kitt som berättar om det mänskliga vi delar.

– På så sätt visar vi respekt för mänskligt liv i allmänhet och för den döda personen specifikt. När vi föds blir vi nämnda vid namn genom dopet och vi avslutar genom att bli nämnda vid namn. Det är att värda livet och personen.

Även om begravningar där ingen personligen har känt den döda är sällsynta, är det inte helt ovanligt att det förutom kyrkans anställda bara är en enda nära vän eller god man som deltar.

Ofta ses de ensamma begravningarna som ett tecken på att människan har levt ensam hela sitt liv. Så behöver det inte vara, påpekar Eva-Lott.

– Vi lever allt längre. Kanske finns inga nära människor kvar i livet runt den som inte har barn och blir en bit över nittio.

Dödsfallen utan nära släktingar är inte de svåraste att hantera, tycker hon. Det är svårare där anhöriga är djupt onense om hur akten ska ske eller där de eller den som blir kvar känner en stark bitterhet mot den avlidna.

– Då kan vi försöka vinna de närståendes tillit så att vi hittar ett bra sätt för dem att ta sig igenom akten.

ETT ÖKANDE ANTAL direktbegravningar är en trend. En annan, och lite motstridig, trend är att akterna gestaltas mer och mer personligt. Dödsannonsernas symboler blir mer individuella, liksom verserna, och många människor har noggrant skrivit ner hur de vill ha ceremonin, allt från sånger och blommor till vad som ska serveras vid samlingen efteråt.

Fast de flesta har inte gjort det. Vanligen diskuterar familjen med begravningsentreprenören och prästen eller den borgerliga begravningsförrättaren vem människan var i livet och vilken musik hon tyckte om.

Om ingen kände den döda finns ingen som kan berätta.

Boutredarna i Karlstad samarbetar nära med begravningsbyråerna.

– De kan gå tillbaka i sina papper och se om de har begravt en förälder eller ett syskon till den döda och vilken kista och musik som valdes då, och så gör de ungefär likadant nu, berättar Anne-Marie.

ALLT FLER MÄNNISKOR i Sverige är födda utomlands. Många har kommit hit utan sin familj och har inga släktingar på nära håll.

Hur utformar man begravningen då?

Rauf Ahmadi är ordförande i Islamiska kulturföreningen i Karlstad och förstår inte riktigt frågan. Individuellt gestaltade ceremonier förekommer inte.

– När jag får veta att en muslim har dött och dödsintyget är klart så blir det begravning. Folk samlas. De allra flesta har kompisar, men även de som inte kände den döde kommer. Alla muslimer som har möjlighet kommer till kistan och så håller jag en kort predikan, ungefär likadan för alla. Predikan är en påminnelse om livet och döden och att vi alla kommer att lämna livet någon gång.

Prästen Eva-Lott Isaksson har samma tankar om det som förenar oss.

– Vi är alla unika och viktiga, men vi är bara en liten del av något större. Vi är en liten gnista som gnistrar till en stund. Sedan läggs vi till historien. ●

Om den döda är utan anhöriga eller pengar

Boutredarna är anställda av arbetsmarknads- och socialförvaltningen i Karlstads kommun.

De flesta begravningsärenden de hanterar är sådana där den avlidnes tillgångar inte räcker till kostnaderna och de anhöriga söker ekonomisk hjälp med begravningen. Kommunen kan bevilja upp till ett halvt prisbasbelopp, i dagsläget 26 250 kronor.

Vilken kyrka betyder mest för dig?

KYRKORNA BÄR på mycket historia. Här har generationer av människor talat med Gud, döpts, konfirmerats, vigts och begravts. ●

Mer information hittar du i appen Kyrkguiden. Se: svenskakyrkan.se/appen-kyrkguiden

ALSTERS KYRKA

3-4/11 15.00-18.00 Öppen kyrka. Kom in och tänd ett ljus, värmdig dig med en varm kopp kaffe eller te och var i stillheten.

4/11 18.00 Minnesgudstjänst i allhelgonatid, Alsters kyrkokör.

DOMKYRKAN

3-9/11 Minnestavlor över årets avlidna står framme. Det finns även en tom tavla där du kan skriva in egna namn.

Kyrkan är öppen:

3/11 9.00-17.00
4/11 10.00-16.00
5/11 10.00-18.00
6-8/11 9.00-16.00
9/11 9.00-19.00

4/11 11.00 Högmässa.

18.00 Minnesgudstjänst.

5/11 11.00 Högmässa, Frimurarkören medverkar. Efter gudstjänsten bjuds sopplunch i Frimurarlogens lokaler. Gudstjänsten sänds även digitalt, se notis.

GRAVA KYRKA

3/11 10.00-18.30 Kyrkan är öppen för besök och ljusständning.

14.00-19.00 Fikaservering och ljusförsäljning på kyrkogården.

16.00 och 17.00 Musikstund i kyrkan.

18.00 Andakt och musikstund i kyrkan.

4/11 17.00 Minnesgudstjänst med ljusständning för de som avlidit under året.

5/11 11.00 Gudstjänst.

HAMMARÖ KYRKA

3/11 13.00-18.00 Kaffestationer utomhus, gratis fika men valfri swish-gåva till Svenska kyrkan i utlandet (SKUT).

15.00, 16.00 och 17.00 Musikstund med Maria Carlson.

4/11 11.00-16.00 Kaffestationer utomhus, gratis fika men valfri swish-gåva till Svenska kyrkan i utlandet (SKUT).

16.00 Minnesgudstjänst, Johnny Larsson och Rebecka Hugne, sång och trumpet.

KRONOPARKSKYRKAN

5/11 17.00 Mässa.

METAKAPPELLET

Västra kyrkogården

4/11 15.00-18.00

Välkommen till det vackra kapellet i centrum. Ljusständning och stilla musik.

I allhelgonaveckan invigs en ljudvandring på Gamla kyrkogården i Karlstad. Den finns vid södra änden av gamla stenbron. Sätt på hörlurar och följ med på en spännande vandring genom Karlstads historia de senaste två hundra åren. Du kommer att få lära känna många intressanta personligheter.

NORRSTRANDSKYRKAN

2-5/11 Minnestavlor står uppställda.

4/11 13.00-17.00 Öppen kyrka,

musik, samtal, kaffe och kaka.

5/11 11.00 Gudstjänst.

18.00 Sinnesrogudstjänst.

NYEDS KYRKA

3-4/11 15.00-18.00 Öppen kyrka.

Kom in och tänd ett ljus, värmdig dig med en varm kopp kaffe eller te och var i stillheten.

4/11 18.00 Minnesgudstjänst i allhelgonatid, Nyeds kyrkokör.

SKOGHALLS KYRKA

5/11 15.00 Ljusständning, organist Johnny Larsson.

VÅSE KYRKA

3-4/11 Ljusständning och gravsmyckning på kyrkogården.

3/11 14.00-18.00 Fika i sockenstugan. **15.00, 16.00 och 17.00** Andakter i kyrkan.

4/11 11.00 Minnesgudstjänst i kyrkan. **12.00-14.00** Fika i sockenstugan.

MINNESTAVLOR

I vissa kyrkor och kapell finns minnestavlor med namnen på de som dött under året. Det finns ofta även en tom tavla där du kan skriva in egna namn.

NÅGON ATT PRATA MED?

Onsdagar 10.00-12.00 finns diakon på plats i Domkyrkan.

Dela din sorg med andra

VARJE MÄNNISKAS SORG ÄR UNIK och ingen annan kan egentligen helt förstå, men ibland kan det vara till hjälp att dela känslor och upplevelser med andra. Kyrkan har samtalsgrupper som startar kontinuerligt under året för den som vill bearbeta sin sorg med andra.

GRAVA: Kontakta diakon Lasse Söderberg, 054-53 62 26 eller präst Marie Kronvall 054-53 62 21.

HAMMARÖ: Kontakta diakon Johanna Gerdén. Frågor kan skickas till hammaro.forsamling@svenskakyrkan.se eller 054-51 24 00.

KARLSTADS PASTORAT: Gruppstart i november. Frågor och anmälan till karlstads.pastorat@svenskakyrkan.se eller 054-14 14 00.

Det finns även särskilt anpassade grupper för barn och unga i sorg samt för den som mist någon i suicid.

LÄS MER PÅ: svenskakyrkan.se/karlstadspastorat/sorgegrupper samt svenskakyrkan.se/sorg

FOTO JOHN STRAND/IKON

Gudstjänst när du vill

Söndagsgudstjänsterna i Domkyrkan sänds och finns på nätet. ●

SE: svenskakyrkan.se/karlstadspastorat/webb-tv-gudstjanst-i-karlstads-domkyrka och youtube.com/c/GlimtTvKarlstad

Nyfiken på Domkyrkan

Vandra från ljus till vatten

Det finns många sorters ljus i Domkyrkan. Vad används de för? En vandring från ljusbärare till dopfont via ljuskronorna. Begränsat antal platser. Ingen anmälan. ●

KONTAKT: sandra.albertus@svenskakyrkan.se, 054-14 19 60

NÄR & VAR: 2 november 16.00, Domkyrkan

VÄSTERSTRANDSKYRKAN

2-9/11 Minnestavlor står uppställda.

Öppen kyrka:

2/11 11.30-14.00

3/11 9.00-12.00

4/11 14.00-19.00 Café och stilla musik.

18.00 Minnesgudstjänst.

5/11 9.00-12.00

10.00 Söndagsmessa.

ÄLVSBACKA KYRKA

3/11 15.00-18.00 Öppen kyrka.

Kom in och tänd ett ljus, värm dig med en varm kopp kaffe eller te och var i stillheten.

ÖSTRA FÅGELVIKS KYRKA

3/11 14.00-18.00 Fika.

15.00, 16.00 och 17.00 Andakt.

4/11 15.00 Minnesgudstjänst.

16.00-17.00 Fika.

RUDS KYRKOGRÅRD

I Stillhetens kapell kan du tända ljus, lyssna till lugn musik och skriva namn på den person du saknar på en tavla. Kyrkogårdsexpeditionen är öppen ifall du behöver hjälp med att hitta gravar.

Varm dryck och bullar serveras av kyrkans personal vid Blomsterlandet.

Pyssel på kyrkogården kl 15-18

Skriv eller måla på ett betonghjärta att lägga vid graven eller minneslund. Måla ett kort eller en teckning. Har du med dig ett gravljus kan du skriva eller rita på det. ●

NÄR & VAR: 4 november 14.00-19.00, Ruds kyrkogård

Så syns högtider och traditioner

Vilka riter och traditioner går att upptäcka i kyrkorummet? Och vad betyder egentligen dagarna i almanackan? Begränsat antal platser. Ingen anmälan. ●

KONTAKT: sandra.albertus@svenskakyrkan.se, 054-14 19 60

NÄR & VAR: 16 november 16.00, Domkyrkan

Roger Karlssons liv är ett högst oväntat trestegshopp. Från ateistisk vänsterskribent, via sju år i fängelse, till prästvigning. Nu jobbar han som präst.

Text: Kristina Lindh | Bild: Mikael M Johansson

Ateist. Fängelsekund. Präst.

– Jag var aktiv motståndare till kristen tro, jag hade ingen aning om att Gud fanns. Jag hade heller ingen aning om att den kristna tron var rationell. Jag var präglad av den kultur vi lever i, där ateismen ses som en neutral position och religiös tro som en lägre form av kunskap.

Det är det som är det stora steget, säger han. Vägen från ateism till tro.

Men det är ett annat steg som fått störst rubriker. Det handlar om vägen från fängelse till prästyrket. Roger har avtjänat ett sjuårigt fängelsestraff. Han är dömd för grovt dopningsbrott, grovt narkotikabrott och brott mot läkemedelsförordningen.

ROGER VÄXTE UPP I EN BRUKSORT i nordöstra Skåne. Han beskriver miljön som trång och rasistisk. Självt var han en kille som läste böcker och grubblade. Så fort han blev stor nog drog han till Malmö, där han blev politiskt aktiv i den radikala vänstern, i KPML(r).

– Det blev mitt liv. Jag skrev för partiets tidning, jag flyttade till Göteborg och fick jobb på centralredaktionen.

Parallellt med högt tempo i yrkeslivet drabbades hans sambo av cancer, en hjärntumör. Hon blev invaliderad och dog. Roger, som alltid varit en skrivande människa, fick plötsligt inte ihop bokstäverna.

– Jag blev utbränd. Jag blev övertalad att säga upp mig från mitt jobb, hela min vänkrets kom från den sfären. Jag tappade precis allt. Det sociala, men framför allt mig själv och min identitet.

Efter en period av depression och sjukskrivning vände livet långsamt tillbaka. Roger bestämde sig för att ta upp sitt intresse för fysisk träning. Snart var han djupt inne i en subkultur av prestationshöjande mediciner och dopingpreparat. Han började själv sälja.

Tio år passerade.

– Jag mädde skit de sista åren men såg ingen väg ut ur branschen. Man binder upp sig i lojaliteter och ekonomiska relationer. Jag köpte en pistol och började förbereda mitt självmord.

Då blev han äntligen gripen. ”Äntligen” är Rogers eget ordval.

HAN SÄGER ATT HAN nu efteråt ser hur han hade kommit till en punkt där det som tidigare motiverat honom inte räckte längre. På olika håll sökte han efter mening, utan resultat.

– Jag hade uttömt alla möjligheter. Men det fanns ett område där jag inte vågat gå, till den kristna tron. När jag satt i häktet begärde jag in Bibeln för att ha det avklarat.

Textläsningen resulterade i ett gudsmöte.

– Jag upplevde tydligt att Kristus var i rummet. Han var min vän och solidariserade sig med mig.

Särskilt starkt var upplevelsen att läsa det kända bibelstället i Matteus: ”Jag satt i fängelse och ni besökte mig”.

– Det var en chock att upptäcka Kristus. Jag hade sedan tidigare börjat acceptera idén om transcendens, liksom föreställningen om objektiva moraliska värden, att det finns det som är rätt och fel oavsett vad vi tycker. Men det här med Gud som en relation var fullständigt oväntat.

DE FÖRSTA ÅREN satt Roger mest själv med sin bibel. Han ville inte söka kontakt med kyrkan eller den andliga värden. Den utgjordes av människor som han tidigare hade hetsat och hånat. Han säger att han var för stolt för att blotta den skam som det skulle ha inneburit att ödmjuka sig.

Så hörde han talas om Klostervägen, ett program för interner, i klostermiljö. För att delta behövde man ha gått i själavård. Roger bokade ett möte med fängelsepastorn. Det blev många samtal om religionsfilosofi och bibelkunskap.

Steg för steg gick vägen vidare. Roger blev som intern placerad på en så kallad klosteravdelning. Det var där han fann sin väg framåt. Roger bestämde sig för att satsa på en framtid i kyrkan och började praktisera i en församling.

Efter frigivningen 2017 påbörjade han sin utbildning, då han också jobbat som församlingsassistent med ansvar för den kvällsöppna kyrkan.

– Man tänker att det mest handlar om kaffe och smörgås. Men det innehåller mycket själavård och teologiska samtal. Var finns Gud i det här, undrar många människor som befinner sig i svåra situationer. Att tillsammans med dem få ägna sig åt den frågan var otroligt givande.

I ungefär ett år har Roger varit anställd som präst.

Hur är livet som präst?

– Fantastiskt. Tänk att från häktscellen bli upplöskad av Gud till att göra det största som finns, det vill säga vara ett redskap som pekar på hoppet, livet och ljuset.

Roger säger att hans tro har fördjupats sedan upplevelsen i fängelsecellen. Han själv har blivit mindre viktig samtidigt som han har fått en högre värdighet. Förståelsen av verkligheten, och hur stor Gud är, har också växt.

Han säger att förlåtelsen har varit central för hans utveckling och att det är den som gör att kristen tro fungerar i rehabiliterande syfte inom kriminalvård.

– Jag har inte träffat någon i fängelse som inte kan skilja rätt från fel, alla jag mött har varit medvetna om att de gjort fel. Samtidigt är det få som vill ta ansvar, man skyller på andra människor eller på omständigheterna. En orsak till detta kan vara att de inte fått höra budskapet om förlåtelse.

Roger Karlssons gamla jag hade inte trott sina ögon om han fått se sig själv i nuvarande skepnad. Det vill säga i rollen som präst.

Roger går till sig själv. Det var först när han förstod att han var förlåten som han kunde lägga bort försvararen.

Han beklagar att Klostervägen numera är nedlagd.

– Kristendomen är den enda religionen som talar om den förekommande nåden, där det handlar om vad Gud har gjort för oss istället för vad vi ska göra för Gud. Den tanken har varit helt avgörande för mig.

Tiden i den radikala vänstern ligger långt tillbaka. Roger ser sig inte som en vänsterpolitiskt

orienterad människa längre, han säger att religionsfientligheten inom vänstern gör positionen omöjlig för honom. Men de konsekvenser han drar ur sin gudsrelation sammanfaller inte sällan med vad vänstermänniskor tycker.

– Jag har vänner som är rätt långt till höger. Det som skiljer oss åt är synen på statens inblandning. Vi är helt eniga om att man ska hjälpa den behövande människan.

När Helge Fossmo, Knutbypastorn som dömdes för anstiftan till mord, ville bli diakon väckte det starka reaktioner. Var går gränsen för vad man kan ha gjort och ändå få bli präst?

– Jag har grubblat över det. Jag blev antagen till utbildningen under biskop Martin Modéus. Veckan jag skulle vigas tillträdde biskop Marika Markovitz. Jag frågade alltså båda två om man kan bli präst med mitt förflutna och båda svarade tveklöst ja.

Roger berättar hur det kändes i fängelsecellen, när hoppet om ett liv på andra sidan murarna började vakna. Han kände sig då tacksam för att han inte hade gjort sig skyldig till mord.

– Det finns en gräns, för mig gick den vid att ha dödat någon. Jag säger inte att det är där den går för alla. ●

FOTNOT: Texten har tidigare varit publicerad i Kyrkans tidning.

NAMN: Roger Karlsson

GÖR: Präst i S:t Olofs församling i Norrköping

ÅLDER: 53 år

BOR: Linköping

FAMILJ: Flickvän, vuxen dotter

AKTUELL: Som nybliven präst efter avtjänat sjuårigt fängelsestraff på Kumlaanstalten samt klosteravdelning på Skänningeanstalten.

Alla är värda en chans när de är mogna för det. Det säger prästen Boel-Marie Lennartsdotter, som arbetat med andlig vård bland internerna på anstalten i Kumla.

Text: Kristina Lindh | Bild: Jocke Lagercrantz

Nyckeln till förlåtelse är ånger

Boel-Marie vet vad tystnad och avskildhet kan göra. I många år ansvarade hon för klosterretreaterna på fängelset i Kumla. Hon jobbar i dag som präst i Svenska kyrkan i Karlstad.

Hon har sett livstidsfångar förändras, människor dömda för grova brott.

– De kunde beskriva hur de varit fulla av hat när de kom, men hur de efteråt känt frid och lugn. Jag minns hur någon utbrast ”Vad är det här, jag hatar ju ingen, jag är inte ens irriterad längre”.

FYRA VECKOR VARADE den längsta retreaten. Under den tiden fick deltagarna inte ha någon kontakt med yttervärlden. De läste Bibeln och fick endast samtala med retreatledaren.

Verksamheten, som startades på initiativ av Sveriges kristna råd, är numera nedlagd. Men erfarenheterna är fortfarande giltiga, menar Boel-Marie. De kretsar kring förlåtelsens kraft.

– Förlåtelse innebär att man förstår att man är älskad; att det finns en mening med ens liv. Och att det går att göra upp med det dåliga man gjort och få en ny chans.

För någon kan det handla om att kunna förlåta sig själva, för andra om upplevelsen av att Gud förlåter även om man själv inte kan göra det.

NYCKELN TILL FÖRLÅTELSE är ånger, menar Boel-Marie. Tänk dig en skål, säger hon. Om den fullt ut ska kunna fyllas med vatten får det inte finnas grus på botten. Man måste städa bort smutsen så gott man kan. Samma sak med kärleken. För att kunna fyllas med kärlek behöver vi sätta ord på våra tillkortakommanden. Bikten kan vara en god hjälp.

Boel-Marie pekar på ritualernas verkan. De funkar både i och utanför fängelset. Att tända ett ljus och tänka positiva tankar om någon annan eller rikta sitt inre mot någon även om man inte vet vad man tror på. Att skriva ett brev till Gud om det man gjort och lägga brevet på en brinnande eld i sällskap av en präst som förmedlar förlåtelsen.

En av de tidigare interner som deltagit i Kumla-klostrets retreatar är den nyblivna prästen Roger Karlsson (se artikel bredvid). För den som höjer

på ögonbrynen över att en tidigare fängelsekund får tjänst i kyrkan påminner Boel-Marie om värdet av att bli förstådd.

– Visst kan det finnas gränser för vad man kan ha gjort för att bli präst eller diakon. Men det är samtidigt viktigt att kyrkan rymmer människor med olika erfarenheter. Det kan vara svårare att förstå andra om man levtt ett helt skyddat liv. Den som själv varit förkrossad och på botten kan troligtvis möta människor på ett annat sätt.

DEN SOM ÄR UTSATT eller tyngd av skuld är ofta känslig för andras bedömningar, säger Boel-Marie.

– Om en person upplever att prästen känns dömande eller oförstående är det kört. Verkar prästen istället kunna förstå, uppstår förstås bättre kontakt.

Kan alla människor läka?

– Jag vill alltid tro det. Alla är värda en chans när de är mogna för det. Det är hela samhällets skyldighet att göra det vi kan för att fånga upp människor som gått vilse. ●

FÖRLÅTELSE
SYND SATAN
NAD FÖRSONING
TRO
BARMHÄRTIGHET
GODHET
FRÄLSNING
EVIGT LIV
ONDSKA TILLIT
UPPSTÅNDELSE

Vi ska älska vår nästa som oss själva.
Men vem är vår nästa? Jesus förklarade
med berättelsen om den barmhärtige
samariern.
Illustration ur Barnens bästa bibel.

Tid för ordtvätt

Godhet, vad är det? Och vad innebär det att älska sin nästa som sig själv? Biskop Sören Dalevi fortsätter sin guidade tur genom den kristna språkdjungeln med att först reda ut begreppet barmhärtighet.

– Världen behöver mer godhet, inte mindre. Men det finns gränser, tycker han.

Text: Helena Söderqvist | Bild: Marcus-Gunnar Pettersson

Det kristna språket är ibland svårt att förstå, det hänger inte alltid med sin tid. Och längs den 2000-åriga vägen kan begripligheten ha grumlat.

Barmhärtighet är ett av de där ålderdomliga och viktiga begreppen i kristendomen. Gud är barmhärtig men också människor bör sträva efter att vara det mot varandra. Vad menas?

Sören backar som vanligt till ursprunget, var ordet kommer ifrån och vad det betydde i den kristna begynnelsen.

– I hebreiskan är barmhärtighet samma ord som livmoder. Det är briljant, tycker jag.

HAN UTVECKLAR den språkliga kopplingen, hur det av hebreiska rhm, ordet för livmoder, skapas adjektiv och verb som betyder att göra goda gärningar, visa omsorg, medkänsla och kärlek.

För att förstå nyansen och vilken sorts kärlek det handlar om blir livmoder en pedagogiska nyckel. Ett rum för orubblig villkorslös kärlek, en kraft som kan hålla en relation levande i evighet, oavsett vad som händer.

– Föräldrars kärlek till sina barn är oerhörd, det ska mycket till för att vi ska kasta ut våra barn. Vi älskar och förlåter, men vi sätter också gränser.

Så ska Guds godhet och barmhärtighet förstås, menar Sören. Som föräldrakärlek. Även i vår svenska översättning – barm och hjärta – finns den kroppsliga kopplingen till kärleken.

Att vara barmhärtig är inte det

samma som att alltid vända den andra kinden till. Eller att älska sin fiende. Sören tycker det är viktigt att lyfta fram och problematisera gränsdragningen, inte minst med tanke på att vi lever i en vardag där krig och terrorhot är nära.

– Vi har ett ansvar att försvara oss och stå upp mot övergrepp och våld. Det gäller i alla sammanhang.

Förhandling, fred och försoning är att föredra men det finns situationer då vreden är berättigad.

– Krig är alltid fel men att försvara sig mot den som anfaller är inte fel. Undfallenhet hjälper inte mot onskans väsen.

I nio fall av tio är det rätt att vända den andra kinden till, det är en kristen grundprincip, resonerar Sören, men reagerar mot vad han benämner som ”dum-pacifism”.

– Att vara kristen är inte att vara naiv. Hur förhandlar du med en Hitler eller en Putin?

– Gud är kärlek men han kan också vara riktigt förbannad. Godheten har gränser.

God, återigen ett av de där orden som kräver reflektion. Kristendomen är tydlig med att vi ska göra gott för andra.

– Godhet visas med handling, säger Sören.

Det är vad vi gör mot varandra som definierar ordet, inte det vi i teorin bekänner oss till. Goda ideal är bra att ha, men det är först då de omsätts i handling som de gör skillnad, menar Sören.

Jesus förklarade sin ståndpunkt tydligt i berättelsen om den barm-

härtige samariern, eller samariten som det heter i äldre bibelöversättningar.

Han fick frågan: ”Du säger att vi ska älska vår nästa som oss själva, men vem är min nästa”. Jesus svarade genom att berätta om en svårt skadad man som låg övergiven längs vägen mellan Jeriko och Jerusalem.

Flera personer, teologiskt skolade och med högt anseende, gick förbi. De låtsades inte se mannen. Men en samarier, en föraktad grupp i dåtidens samhälle, stannade. Han hjälpte den skadade till ett värdshus och betalade för vård och mat.

JESUS FÖRKLARADE att den som i handling visade godhet var mannens nästa och han sa: ”Gå du och gör som han”.

– Den kristna etiken utgår från kärlek och det är tydligt att kärleken till ”din nästa”, är grunden. Vi ska agera för vår medmänniskas skull utan tanke på belöning.

Att göra gott för sin egen skull, för att skina och samla poäng i offentligheten, så var det inte tänkt.

Sören påminner om de skriftlärdade fariséerna, de självgoda och fromma, som Jesus vände sig emot.

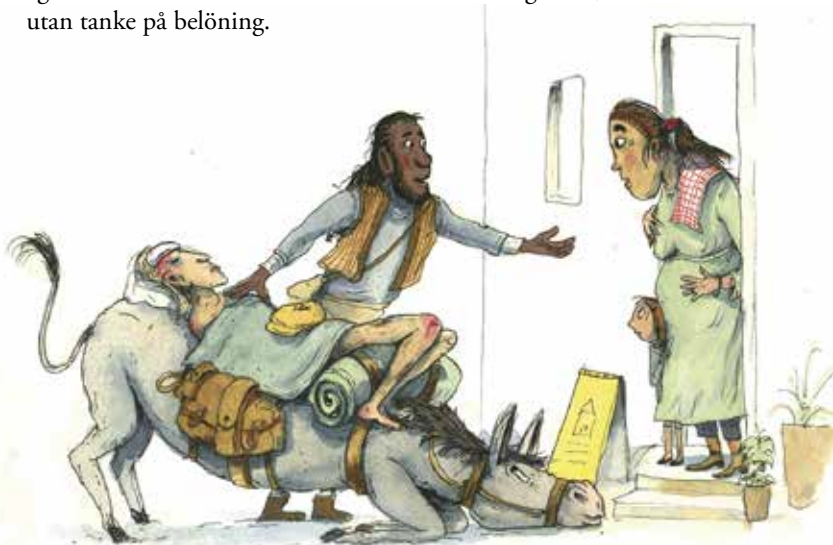
– Godhet sker i det tysta. När du gör gott ska ingen se. Syftet är inte att få eget beröm.

Låt inte den högra handen veta vad den vänstra gör, säger Jesus. Ge det du kan och gör det i det tysta.

– Jag menar inte att det är fel när företag och privatpersoner ger i offentlighet men det är en investering; man sysslar med reklam – inte med godhet.

Sören tycker att vi behöver öva oss i osynlig godhet, att gå tillbaka till Jesus princip om att ge från sina förutsättningar.

– Att ge tid, pengar, omsorg – alla kan göra något. Det är ett förhållningssätt i livet. Den här världen behöver mer godhet, inte mindre. ●

Tankar från kyrkogården

Jag visste inte hur ofta jag hade för vana att tänka på min mamma. Det är efter att hon dog som det har gått upp för mig. Ungefär tio gånger om dagen tänker jag på henne, ibland mer. Jag kan säga det så precist, för när mina tankar nu går i mammas riktning kommer det ganska snabbt en tanke som går åt motsatt håll. Lite som en elektrisk stöt påminner den mig om att mamma inte längre finns på den plats där jag ofta placerar henne i tanken, i hennes hem – mitt barndomshem.

Det betyder inte att hon är försvunnen. Det lärde jag mig när jag mist pappa, att relationen finns kvar trots att den ena parten har lämnat jordelivet. Man fortsätter att ha samtal och dela minnen, även om de för pappas och min del enbart försiggår inne i mig numera.

DET FINA ÄR ATT man kanske då tydligare ser sin förälder sådan som den person han eller hon var. Det oändliga avståndet skapar ett annat perspektiv och gör det möjligt att få syn på drivkrafter, styrkor, sårbarheter och allt annat som rymms i en människa. Det där som kan vara svårt att upptäcka när man som barn betraktar sin levande förälder, därför att det man primärt ser är mamma eller pappa.

Jag bär mina föräldrar med mig, samtalar med dem, ser dem i mig själv, i mina syskon och i mina söner. Karaktärsdrag, gester, värderingar och uttryck som lever vidare med oss.

Så länge jag kan minnas har jag besökt vår familjegrav. Där fanns morfar som dött samma höst min syster föddes. Honom känner jag enbart genom berättelser, foton och mina egna fantasier och jag har besökt honom vid graven sedan jag var en liten flicka.

Mormor och min pappa ligger också där och nu även mamma. Oftast går jag dit med min syster. Vi har med blommor som vi planterar eller sätter i en vas, ordnar och småpratar medan vi tar in den ro och gemenskap som finns på kyrkogården. Och på något sätt binder det ihop det som är våra liv, nuet, med de som gått före. Det ger en intuitiv förståelse av att vara en del av en helhet, en trygghet i att tillhöra något som är större än mitt eget liv.

Ibland händer det att jag får uppleva den trösterika synen av mitt femåriga syskonbarn som, när hon är med, ivrigt skuttar till graven med en blombukett i handen precis som jag en gång gjorde.

TIDEVARV KOMMA, tidevarv försvinna. Släkten följa, släktens gång, står det i psalmen *Härlig är jorden*. Ganska högtidliga ord är det, men jag känner vad de betyder när jag besöker graven, klappar på stenen och tänder ett ljus för mina nära och kära som gått sin tid på jorden. ●

ANITA FORSNÄSGÅRD

Skribent och författare

FOTO EVA LEVA HENBERG